

Examen VWO 2011

tijdvak 2
woensdag 22 juni
13.30 - 16.30 uur

economie

tevens oud programma

economie 1,2

Dit examen bestaat uit 26 vragen.

Voor dit examen zijn maximaal 61 punten te behalen.

Voor elk vraagnummer staat hoeveel punten met een goed antwoord behaald kunnen worden.

Als bij een vraag een verklaring, uitleg of berekening gevraagd wordt, worden aan het antwoord geen punten toegekend als deze verklaring, uitleg of berekening ontbreekt.

Geef niet meer antwoorden (redenen, voorbeelden e.d.) dan er worden gevraagd. Als er bijvoorbeeld twee redenen worden gevraagd en je geeft meer dan twee redenen, dan worden alleen de eerste twee in de beoordeling meegeteld.

Opgave 1

Ouderen aan het werk

In een land is de financiering van de oudedagsvoorziening op twee manieren geregeld:

- een basisuitkering op grond van de Ouderdomswet (OW) die direct uit de ontvangen middelen wordt betaald en
- een pensioenuitkering die door een pensioenfonds op basis van de opbrengst van belegde premies wordt verstrekt.

In 2010 wordt een discussie gevoerd over de betaalbaarheid van de OW. De OW wordt betaald uit premies aangevuld met belastinggeld.

Partij A wil niet langer dat belastinggeld wordt gebruikt om OW-uitkeringen te betalen. Verder stelt deze partij voor de ingangleeftijd voor de OW in twee stappen te verhogen van 65 naar 67 jaar. In 2020 gaat de ingangleeftijd omhoog naar 66 jaar en in 2025 naar 67 jaar. De leeftijd waarop pensioenuitkeringen in mogen gaan, moet hieraan worden gekoppeld. Volgens partij A heeft het voorstel naast een gunstige invloed op de overheidsfinanciën, ook een positief effect op de deelname aan betaalde arbeid door ouderen.

Partij B stemt wel in met het voorstel van partij A, maar wil dit geleidelijk bereiken door vanaf 2011 elk jaar de ingangleeftijd voor de OW met één maand te verhogen.

Partij A heeft als bezwaar tegen het voorstel van partij B dat dit voorstel in de periode 2010-2034 minder financieel voordeel oplevert in de vorm van niet te betalen OW-uitkeringen dan het voorstel van partij A. Dit komt omdat de grijze druk (het aantal 65-plussers in % van het aantal werkenden) tot 2025 steeds groter wordt.

- 2p 1 Is er in dit land bij de financiering van de oudedagsvoorziening zowel sprake van een omslagstelsel als van een kapitaaldekkingsstelsel? Licht het antwoord toe.
- 2p 2 Leg uit waarom het voorstel van partij B minder financieel voordeel oplevert dan het voorstel van partij A.

Partij C pleit ervoor de OW te vervangen door een Algemeen Basisinkomen voor Ouderen (ABO). Het gaat deze partij hierbij vooral om het stimuleren van de deelname aan betaalde arbeid door ouderen.

De ingangleeftijd voor de ABO-regeling wordt vastgesteld op 63 jaar. Vanaf die leeftijd ontvangt iedereen ABO. Het ABO bedraagt op die leeftijd de helft van de huidige OW-uitkering van € 1.050 per maand voor een alleenstaande. Daarna stijgt het ABO gelijkmatig, totdat de uitkering op de dag dat iemand 70 jaar wordt, gelijk is aan de huidige OW-uitkering.

- 2p 3 Laat met een berekening zien dat een alleenstaande die 70 jaar wordt, tot dan toe in het voorstel van partij C per saldo (nominaal) evenveel ABO heeft ontvangen, als hij anders aan OW zou hebben ontvangen.
- 2p 4 Leg uit op welke manier het ABO de deelname aan betaalde arbeid door de leeftijdsgroep 63-65 jaar zou kunnen stimuleren, gelet op de vraagzijde van de arbeidsmarkt.

Opgave 2

Chinese mix

De handelsstromen tussen de Verenigde Staten (VS) en China zijn de afgelopen jaren sterk toegenomen, maar hebben zich ongelijk ontwikkeld. De VS importeren steeds meer producten uit China, terwijl China nauwelijks producten uit de VS importeert. Dit zorgt voor een opwaartse druk op de yuan, de Chinese munt.

China heeft echter de koers van de yuan gekoppeld aan de dollar. Deze koppeling wordt door de Chinese Centrale Bank (CCB) gehandhaafd. De CCB gebruikt dollars om Amerikaanse staatsobligaties te kopen.

De World Trade Organization oefent druk uit op China om de koppeling van de yuan aan de dollar op te heffen. Hiermee kan worden bereikt dat de koers van de yuan, zonder ingrijpen van de CCB, volledig door de markt wordt bepaald.

- 2p **5** Leg het verband uit tussen de beschreven handelsstromen tussen de VS en China en de vraag naar Amerikaanse staatsobligaties van de CCB.
- 2p **6** Leg uit dat door het aankopen van Amerikaanse staatsobligaties door de CCB een koersstijging van de yuan ten opzichte van de dollar wordt tegengegaan.
- 2p **7** Leg uit wat het effect op de ontwikkeling van de Chinese valutareserve zal zijn, indien de koers van de yuan volledig door de markt zou worden bepaald.

Een journalist merkt over de handelsstromen tussen de VS en China op: "Als de CCB de koppeling van de yuan aan de dollar opheft en de Amerikaanse staatsobligaties verkoopt tegen dollars, brengt ze de economische groei van China in gevaar."

- 2p **8** Leg uit op welke manier het verkopen van Amerikaanse staatsobligaties en het loslaten van de genoemde koppeling, de economische groei van China in gevaar kan brengen.

Opgave 3

Vissen naar aansluiting

Island, een land omgeven door visrijke zeeën, heeft in vergelijking met de landen van de Europese Unie (EU) een relatief kleine bevolking en is voor veel goederen afhankelijk van de import.

In de onderstaande tabel worden enkele structurele en conjuncturele kenmerken van Island en de EU onderling vergeleken.

Island	EU
een relatief groot deel van het bruto binnenlands product (bbp) wordt gevormd in de visserij en de mijnbouw	een relatief klein deel van het bbp wordt gevormd in de visserij en de mijnbouw
in de dienstverlenende sector vooral kleinschalige, nationale ondernemingen	in de dienstverlenende sector veel grootschalige, multinationale ondernemingen
weinig innovatie	veel innovatie
overbesteding en krappe arbeidsmarkt	onderbesteding en ruime arbeidsmarkt
lage spaarquote	hoge spaarquote
hoge rentestand	lage rentestand
de werkloosheid is sterk gevoelig voor seizoensinvloeden	de werkloosheid is nauwelijks gevoelig voor seizoensinvloeden
de koers van de eigen munt zweeft ten opzichte van de euro	de koers van de euro zweeft ten opzichte van andere valuta
protectie door hoge invoerrechten	lage invoerrechten aan buitengrenzen
tekort op de lopende rekening met de EU	overschot op de lopende rekening met Island
geen maximale visvangst (= geen visquota)	vastgestelde visquota

De regering van Island stelt voor toe te werken naar aansluiting bij de EU in combinatie met de invoering van de euro.

De regering stelt hierbij dat aansluiting bij de EU in combinatie met invoering van de euro gunstig is voor het realiseren van de volgende doelstellingen van Island:

- 1 vermindering van de overbesteding
- 2 verruiming van de arbeidsmarkt
- 3 vermindering van het tekort op de lopende rekening
- 4 bevordering van innovatie
- 5 bevordering van duurzame economische groei

De oppositie is tegen aansluiting bij de EU in combinatie met invoering van de euro. Ze vreest dat de strenge visquota die door de EU vastgesteld zullen worden, schadelijk zullen zijn voor de economie van Island. Zij stelt voor dat Island zich niet aansluit bij de EU en bovendien haar eigen munt, de kroon, houdt.

- 8p 9 Schrijf een betoog ter ondersteuning van één van beide voorstellen.
- a Leg daarbij eerst uit dat aansluiting bij de EU het realiseren van één van de vijf genoemde doelstellingen vergemakkelijkt, maar tegelijkertijd het realiseren van één van de andere doelstellingen bemoeilijkt. Maak daarbij gebruik van twee kenmerken van de Islandse economie.
  - b Kies daarna voor het verdedigen van het regeringsvoorstel of voor het verdedigen van het voorstel van de oppositie, schrijf deze keuze op en onderbouw deze. Verwerk hierbij drie van de vijf doelstellingen met betrekking tot de Islandse economie steeds in combinatie met één van de gegeven kenmerken. Elk kenmerk mag slechts eenmaal gebruikt worden.

Aanwijzingen

- *De onderdelen van het betoog moeten logisch op elkaar aansluiten.*
- *Gebruik voor het betoog 160 woorden; een afwijking van 30 woorden is toegestaan.*

Opgave 4

Verdeeld stimuleren

De overheid van een land voert een inkomensbeleid dat gericht is op nivellering van de secundaire inkomens. Hierbij wordt gebruikgemaakt van een progressief belastingstelsel en een systeem van inkomensoverdrachten.

In het volgende model is de bevolking van dit land op basis van het primaire inkomen verdeeld in vier groepen van elk 25% van de bevolking (kwartielen).

$C = 0,8(Y - B + OV) + 25$	$C =$ consumptie gezinnen
$Y = Y_1 + Y_2 + Y_3 + Y_4$	$Y =$ nationaal inkomen
$Y_1 = 0,1Y$	$B =$ totale belastingopbrengst
$Y_2 = 0,2Y$	$OV =$ inkomensoverdrachten
$Y_3 = 0,3Y$	$Y_1 =$ inkomen van het eerste kwartiel
$Y_4 = 0,4Y$	$Y_2 =$ inkomen van het tweede kwartiel
$B = B_1 + B_2 + B_3 + B_4$	$Y_3 =$ inkomen van het derde kwartiel
$B_1 = 0,18Y_1$	$Y_4 =$ inkomen van het vierde kwartiel
$B_2 = 0,24Y_2$	$B_1 =$ belastingopbrengst van het eerste kwartiel
$B_3 = 0,36Y_3$	$B_2 =$ belastingopbrengst van het tweede kwartiel
$B_4 = 0,44Y_4$	$B_3 =$ belastingopbrengst van het derde kwartiel
$OV = OV_1 + OV_2 + OV_3 + OV_4$	$B_4 =$ belastingopbrengst van het vierde kwartiel
$OV_1 = 28$	$OV_1 =$ inkomensoverdrachten aan het eerste kwartiel
$OV_2 = 25$	$OV_2 =$ inkomensoverdrachten aan het tweede kwartiel
$OV_3 = 22$	$OV_3 =$ inkomensoverdrachten aan het derde kwartiel
$OV_4 = 20$	$OV_4 =$ inkomensoverdrachten aan het vierde kwartiel
$I = 37$	$I =$ investeringen bedrijven
$Ou = O + OV$	$Ou =$ overheidsuitgaven
$O = 120$	$O =$ overheidsbestedingen
$E = 222$	$E =$ export
$M = 0,32Y$	$M =$ import
$Y = W$	$W =$ nationaal product
$W = EV$	$EV =$ effectieve vraag
$EV = C + I + O + E - M$	

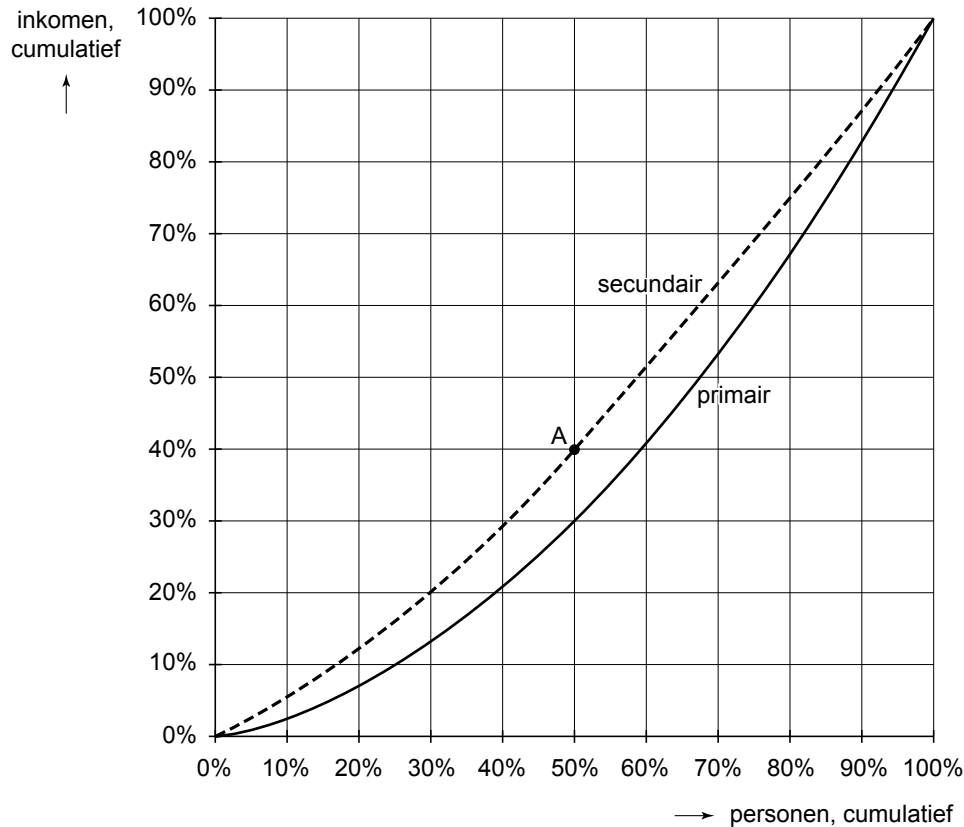
Alle grootheden luiden in miljarden geldeenheden.

In de uitgangssituatie bedraagt het evenwichtsinkomen 600.

In de uitgangssituatie bedraagt het totale secundaire inkomen 485.

De minister van Economische Zaken van dit land wil tegelijkertijd het belastingstelsel vereenvoudigen en de bestedingen stimuleren. Hij stelt voor een uniforme belastingquote van 0,3 in te stellen. Voordat de minister deze maatregel neemt, wil hij weten hoe de inkomens in dit land in de uitgangssituatie verdeeld zijn. Hij gebruikt hiervoor de volgende figuur.

primaire en secundaire inkomensverdeling in de uitgangssituatie

- 4p 10 Welk van de beide onderdelen van het nivelleringsbeleid, het progressieve belastingstelsel of het systeem van inkomensoverdrachten, werkt het meest nivellerend?
- Neem de onderstaande tabel over en vul deze in en
  - trek op basis hiervan een conclusie.

	Y	B	Y - B	OV	Y + OV
eerste kwartiel	60	10,8	49,2	28	88
vierde kwartiel					

- 2p 11 Bereken de waarde van punt A op de verticale as op één decimaal nauwkeurig.
- 2p 12 Leg, zonder een berekening te maken, met behulp van het model uit, waarom de voorgestelde belastingmaatregel de bestedingen stimuleert.

De minister wil weten hoe de secundaire inkomensverdeling in de figuur eruit ziet, indien in het model de voorgestelde belastingmaatregel wordt uitgevoerd. Er zijn hierbij vier mogelijkheden denkbaar:

- rechts van de primaire verdeling in de uitgangssituatie
- valt samen met de secundaire verdeling in de uitgangssituatie
- tussen de primaire en secundaire verdeling in de uitgangssituatie
- links van de secundaire verdeling in de uitgangssituatie

- 2p 13 Kies de juiste mogelijkheid en licht de keuze toe.

Opgave 5

De crisis te lijf

De gevolgen van de financiële crisis van 2008 zijn in Nederland pas goed merkbaar in 2009. De bestedingen dalen en de productie en de werkgelegenheid nemen in hoog tempo af.

De regering overweegt maatregelen te nemen. Twee van deze maatregelen staan in de onderstaande tabel.

maatregel	toelichting
A Invoering van een deeltijd-werkloosheidswet.	Een werkgever kan een werknemer tijdelijk en gedeeltelijk ontslaan. De werknemer krijgt ter compensatie van het lagere loon een uitkering van 70% van het verschil tussen het loon voor en na gedeeltelijk ontslag.
B Verhoging van het fictieve inkomen uit eigen woning ^{*)} waarover woningeigenaren inkomstenbelasting betalen.	Verhoging van het fictieve inkomen van 0,55% tot 2,35% van de waarde van de woning. Dit geldt voor woningen vanaf € 0,8 miljoen voor het bedrag dat de woning meer waard is dan € 0,8 miljoen. De gemiddelde waarde van deze woningen bedraagt € 1,2 miljoen en er zijn 110.000 van dit soort woningen. De marginale belastingquote van de eigenaren van deze woningen bedraagt 52%.
^{*)} Het door de belastingdienst vastgestelde bedrag dat de eigenaar van een woning bij zijn belastbaar inkomen moet optellen.	

In een praatprogramma discussiëren twee politici, mevrouw Oudens en meneer Wijn, over deze maatregelen.

Mevrouw Oudens is tegen maatregel A, omdat deze maatregel de werking van de arbeidsmarkt verstoort. Verder heeft ze als kritiek dat maatregel B op dit moment procyclisch kan werken.

Meneer Wijn is juist een voorstander van maatregel A, omdat hij bang is dat zonder deze maatregel bedrijven hun personeelsbestand zullen inkrimpen als gevolg van de dalende productie. Hij merkt over maatregel B op dat het procyclisch effect ervan niet erg groot zal zijn, vanwege de relatief hoge spaarquote van de door de maatregel getroffen woningeigenaren.

- 2p **14** Leg uit op welke manier maatregel A de mobiliteit op de arbeidsmarkt verstoort.
- 2p **15** Bereken de toename van de belastingopbrengst, indien maatregel B wordt uitgevoerd.
- 2p **16** Leg de kritiek van mevrouw Oudens op maatregel B uit.
- 2p **17** Is de door meneer Wijn bedoelde werkloosheid conjuncturele of structurele werkloosheid? Licht het antwoord toe.
- 2p **18** Leg de opmerking van meneer Wijn over maatregel B uit.

Opgave 6

De zzp'er telt mee

In een land maken bedrijven in toenemende mate gebruik van zelfstandigen zonder personeel (zzp'ers). In 2009 gaat het hierbij om 800.000 personen. Een deel van deze zzp'ers was vroeger werknemer, maar een ander deel was werkloos.

Een zzp'er is een ondernemer die geen personeel in dienst heeft. Hij verkoopt goederen of diensten en stuurt de klanten een factuur. Een zzp'er heeft geen arbeidsovereenkomst; hij is dus geen werknemer en valt niet onder de wettelijke bepalingen voor werknemers.

Het bruto-inkomen van een zzp'er die werkzaam is voor een bedrijf, ligt hoger dan de loonkosten van een werknemer die in dienst van dit bedrijf hetzelfde werk doet. Door het vervangen van werknemers door zzp'ers in een bedrijf, kan de loonquote (= loonsom gedeeld door toegevoegde waarde) van dat bedrijf veranderen.

- 2p **19** Leg uit waarom een zzp'er sterker geprikkeld wordt tot efficiënt werken dan een werknemer.
- 2p **20** Leg uit wat er als gevolg van het vervangen van werknemers door zzp'ers in een bedrijf gebeurt met de loonquote van dat bedrijf. Betrek in het antwoord zowel de teller als de noemer.

Bij een gelijk aantal gewerkte uren is het bruto jaarinkomen van de gemiddelde zzp'er € 32.000 en van de gemiddelde werknemer € 30.000. Om het netto jaarinkomen te vergelijken wordt gebruikgemaakt van de onderstaande tabel.

schijfbedragen in euro	belastingheffing in procenten
tot en met 17.878	30%
17.879 tot en met 32.127	35%
32.128 tot en met 54.776	42%
54.777 of hoger	52%
de heffingskorting bedraagt € 2.511	

Een zzp'er kan gebruikmaken van een aantal aftrekposten voor de inkomstenbelasting die niet gelden voor een werknemer.

Het gaat hierbij om:

- de oudedagsreserve: deze bedraagt 12% van het bruto-inkomen;
- de zelfstandigenaftrek: deze bedraagt € 9.251;
- de aftrek voor midden- en kleinbedrijf: van het bruto-inkomen dat overblijft na aftrek van de oudedagsreserve en de zelfstandigenaftrek, blijft 10,5% onbelast.

Een econoom stelt dat de heffingskorting de gemiddelde zzp'er een relatief groter voordeel op de te betalen belastingheffing oplevert dan de gemiddelde werknemer.

- 2p **21** Leg deze stelling uit.
- 3p **22** Bereken de gemiddelde belastingdruk van een zzp'er met een bruto jaarinkomen van € 32.000.

Let op: de laatste vragen van dit examen staan op de volgende pagina.

Opgave 7

Sociale partners

In de periode 2006-2008 groeit de productie van een land en verkrapt de arbeidsmarkt. Door een krimpende economie in 2009 vermindert de krapte op de arbeidsmarkt.

Een onderzoeksbureau voorspelt in 2008 nog een teruggang van de werkgelegenheid van 3,3% voor 2009, maar constateert in 2010 dat de werkgelegenheid feitelijk maar met 2,0% is gedaald.

Volgens de onderzoekers is de verklaring dat vanwege de krapte op de arbeidsmarkt in de periode 2006-2008 de werkgevers, ondanks de daling van de productie in 2009, toch hun werknemers willen behouden. Dit zal volgens de onderzoekers leiden tot een daling van de arbeidsproductiviteit.

Bij hun onderzoek maken ze gebruik van de kerngegevens uit de volgende tabel.

kerngegevens					
	2006	2007	2008	2009 prognose	2009 feitelijk
veranderingen t.o.v. voorafgaand jaar in %					
bruto binnenlands product (reëel)	3,4	3,6	2,0	-3,5	-4,7
arbeidsproductiviteit	1,7	1,4	0,9	-0,3	...
werkgelegenheid	1,7	2,1	1,2	-3,3	-2,0
niveaus in %					
arbeidsinkomensquote	77,8	78,5	80,1		84,5
overige inkomensquote	22,2	21,5	19,9		15,5
- winstquote	13,8	15,2	14,5		9,5

- 2p **23** Noem een kerngegeven uit de tabel dat wijst op een verkrapping van de arbeidsmarkt in de periode 2006-2008. Licht de keuze toe.
- 2p **24** Leg uit dat in dit land de overige inkomensquote kan dalen, terwijl de winstquote stijgt.
- 2p **25** Bereken de verandering van de arbeidsproductiviteit in 2009 (feitelijk).
- 2p **26** Beschrijf een economisch argument dat werkgevers kunnen gebruiken om hun werknemers te behouden, ondanks een forse daling van de productie.